

Aydın Yalçın'ın Liberalizm Anlayışı

Türkiye'ye Mahsus Bir Liberalizm

Neslişah İskender

LiBeRtE

Aydın Yalçın'ın Liberalizm Anlayışı

Türkiye'ye Mahsus Bir Liberalizm

Neslişah İskender

ISBN: 978-605-9823-99-9

Liberte Yayınları® | 280

1. Baskı: Aralık 2025

© 2025, Liberte Yayınları®

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası, hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevimiz bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında kanunî takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Editörü **Büşra Sönmez**

Kapak ve İç Tasarım: **Çetin Özgör**

Baskı: **Bizim Büro Basım Evi Yayın ve Dağıtım Hizmetleri Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi**

Adres: Zübeyde Hanım Mahallesi, Sedef Caddesi 6/A, Altındağ, Ankara

Telefon: (312) 229 99 28 | Faks: (312) 229 99 29 | Sertifika No: 42488

LiBeRtE
yayınevi

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-posta: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 52155

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Neslişah İřkender

Neslişah İşkender, 01.12.1990 tarihinde Trabzon İli Ortahisar İlçesi'nde doğdu. 2004 yılında Trabzon Prof. İhsan Koz İlköğretim Okulu'nu; 2007 yılında Trabzon Yunus Emre Lisesi'ni; 2012 yılında Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nü; 2018 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans programını bitirdi. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda doktora programını tamamladı.

İşkender, evli ve bir çocuk annesi olup, İngilizce bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	1
Takdim	3
Kısaltmalar	7
Giriş	9
1 Liberalizm	17
Tanım	17
Tarihsel Arka Plan	20
Liberalizmin Birey, Toplum ve Devlete Yönelik Kabulleri	24
Liberal Düşüncede Birey Olgusu: “İnsan İnsan için Kutsaldır”	24
Liberalizmin Topluma Yönelik Kabulleri:	
Kolektif Sıradanlığa Karşı Çeşitlilik	27
Liberalizmde Devlet: “Gölge Etme Başka İhsan İstemez”	30
Liberalizmin Redleri	33
Demokratik Olmayan Sistemler	34
Totalitarizm	34
İktidar Yozlaştırır Mutlak İktidar Mutlak Yozlaştırır:	
Totaliter Elit İktidarı	37
Hayek'te Totalitarizmin Yol Hikâyesi: İktisat Planlamacılığı	39
Karl Popper'a Göre Totalitarizmin Kaynakları:	
Açık Toplumun Düşmanları	41
Otoriter Sistemler	43
Tek Parti Sistemi	44
Askerin İktidarda Olduğu Sistemler	45
Liberalizmin Türleri	46
İskoç Aydınlanması ve Kıta Avrupası Geleneği	46

Liberalizmin İki Türü: Klasik ve Modern Liberalizm	49
Yeni Sağ: Liberalizmin Muhafazakâr Yorumu	52
Liberalizmi Demokrasi Bağlamında Anlamaya Çalışmak	54

2 | Türkiye’de ‘Liberal’ Aydınlarla Yönelik Bir Değerlendirme 57

Türkiye’de Liberalizmin Gelişimine Katkı Sağlayan Fikir ve Hareketler.....	57
Osmanlı Dönemi	58
Tek Parti Dönemi’nde Liberalizm	68
Çok Partili Dönemde Liberalizm	76
Türk Liberalizm(lerin)in Kendine Has Serencamı/Türk Liberalleri Arasındaki Yol Ayrımları	83
Kemalizmle Bitişik Bir Liberallik	83
Türkiye’de Liberalizmin Muhafazakâr ve Seküler İki Farklı Yorumu	87
Sol Liberalizmin İzdüşümü: İkinci Cumhuriyetçiler.....	94
Katsız Liberalizm: Liberal Düşünce Topluluğu.....	96
Türk Liberal Aydınlarının Önündeki Engeller	98
Milliyetçi Yükümlülük	98
Seçkin Söylem	101
Kerim Devlet Anlayışı.....	105
Millî İradeci Popülist Anlayış	108
Anti-komünizm.....	110
Diğer Engeller ve Genel Bir Değerlendirme.....	115

3 | Aydın Yalçın’ın Düşünceleri 123

Aydın Yalçın’ın Biyografisi	123
Çocukluğu: Cumhuriyet ile Birlikte Büyümek	124
Modern Bir İktisatçı.....	126
Nîlüfer Yalçın ile Evliliği	130
Forum Dergisi ve Demokrasi Mücadelesi	132

Yeni Forum ve Anti-komünizm Davası	134
Türk Siyaseti İçinde Yer Almak	137
Eserleri ve Yazarlık Yaptığı Diğer Yayınlar	139
Aydın Yalçın'ın Düşünceleri	142
Türk Modernleşmesine ve Atatürkçülüğe Bakışı.....	142
Osmanlı Dönemine Bakışı	142
Atatürkçülüğe Bakışı: "Bir Aydınlık Felsefesi, Bir Liberal Düşünce Akımı, Saf ve Temiz Bir Batılılaşma Hamlesi"	144
Türk İnkılabının Düşünsel Temelleri:	
Kıta Avrupası Geleneği ve Sahte Ferdîyetçilik	151
Değerlendirme.....	155
Demokrasi ve Özgürlük Anlayışı	161
Demokrasiye Bakışı: Açık ve Çoğulcu Düzen.....	162
Sağ ve Sol Totalitarizme Karşıtlık: "Aşırı Uçlar Buluşur"	166
Demokrasi ve "Meşgalelerin En Yüksek Siyaset"	168
Aydınların Sorumluluğu: "Demokratik Vetirenin Şart Koştuğu Fert Tipini Hazırlamak"	173
Demokrasi Bağlamında Bireye ve Topluma Bakışı	179
Darbelere Bakışı:	192
27 Mayıs: "Kanser Gibi İşleyen Bir Ukdeye Neşteri Basmak" .	192
Türk Komünistleri ve 12 Mart:	
"Sersemleten ve Sendeleten Bir Yumruk"	203
1980 Darbesi: Uzviyete Sağlığını Geri Getirme Girişimi	206
Değerlendirme	215
Türk Soluna Yönelik Düşünceleri	226
Komünizmin Zıttı: "Atatürkçülük, Batıcılık ve Medenîyetçilik"	237
Türk Komünistleri Karşısında Demokrasi:	
"Her An Uyanıklık Bekleyen Bir İdeal"	239
CHP'ye Bakışı: "Mazisiyle Ağır Bir İpotek Yüklü Olan Bir Siyasi Teşekkül"	242
Değerlendirme.....	247

Dış Politika Bağlamında Amerika'ya ve Sovyet Rusya'ya Bakışı	251
Amerika'ya Bakışı : "Hür Cemiyet Nizamının Şampiyonu" ve "Liberal Dünya Görüşünün Evrensel Simgesi"	252
Marksizm Bağlamında Sovyet Rusya'ya Bakışı: "İstibdat ve Diktatörlüğün Yatağı"	256
Değerlendirme	261
İktisat Anlayışı	264
Piyasa Mekanizmasına, Şahsi Teşebbüse ve Bu Bağlamda Devlete Bakışı	264
John Maynard Keynes'e Bakışı: "Laissez-Faire"ci Değil Devlete Geniş Sorumluluk Yükleyen Bir Liberal	275
Plan Meselesine Bakışı: Hür Cemiyet Planlaması	277
Değerlendirme	283
Sonuç	289
Kaynakça	305

Kızım Aslışah'a

Önsöz

Bir özgürlük teorisi olarak adlandırılan liberalizm; bireyi temel alan, siyasi otoriteyi sınırlandırmaya ve devletin çığnemeyeceği haklar sistemini kurmaya odaklanan bir düşünceyi ifade etmektedir. Siyasi olduğu kadar iktisadi özelliğe de sahiptir ve bu ayağını piyasa ekonomisi oluşturmaktadır. Devletin sınırlandırılması, piyasanın faaliyet ve değerleriyle alakalı fikirlerin de bir sonucu olmaktadır. Bu anlayışta ekonomik özgürlükler ile bireysel özgürlükler, birbirleriyle güçlü bağlantıya sahip değerler olarak görülmektedir. Türk toplumunda ise liberalizm, siyasal kültürle tezatlık teşkil eden değerleri nedeniyle muhalif bir düşünce olarak konumlanmaktadır. Türkiye’de ‘liberal’ etiketiyle anılan birçok aydının düşünceleri, liberalizmin özünü çelişecek bir şekilde Türk siyasal kültüründeki unsurlara eklemlenen, eklektik bir özellik taşımaktadır. Bu noktada Türk düşünce dünyasında liberalizm ile özdeşleşen, kendisini bu felsefeye candan inanan bir kişi olarak nitelendiren ve üzerine kapsamlı bir çalışma yapılmamış Aydın Yalçın’ın düşünceleri daha da merak uyandırmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Aydın Yalçın'ın fikirlerini liberal perspektiften analiz etmek ve liberalizm anlayışını ortaya koymaktır. Çalışma, Yalçın'ın Türkiye'de 'liberal' olarak tanımlanan diğer aydınlar ile birçok noktada buluştuğu varsayımına dayanmaktadır. Çalışmada yöntem olarak içerik analizi kullanılmıştır. Yalçın'ın düşünceleri Forum dergisindeki, Öncü gazetesindeki, Yeni Forum dergisindeki yazıları ile eserleri incelenerek tahlil edilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde liberalizm kavramsal çerçevesiyle ve Yalçın noktasında yürütülen tartışmaları aydınlatacak bir şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde, Türkiye'de liberal aydınlar için bir değerlendirme yapılmıştır. Son bölümde ise Yalçın'ın düşüncelerine yer verilerek, liberalizm anlayışının nereye konumlandırabileceğinin cevapları aranmıştır. Çalışma sonunda Yalçın'ın 1980'lerde yükselişte olan Yeni Sağ ideolojisini benimseyene kadar sosyal liberal bir veçheye sahip olduğu, Anglosakson geleneğe bağlı bir aydın olarak tanımlansa da düşüncelerinde Kıta Avrupası'na özgü birçok unsura rastlanıldığı ve eklektik Türk liberallerinden bir kopuşu değil, devamlılığı temsil ettiğine ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın başlangıç aşamasından kitap olarak ortaya çıkma sürecine kadar desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Atilla Yayla'ya mütevazı ve hoşgörülü rehberliği için minnettar olduğumu belirtmeliyim. Lisansüstü eğitimim boyunca bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren Prof. Dr. Mustafa Çağatay Okutan'a bana aşıladığı güven için teşekkür ederim. Bu kitapla alakalı okuduğu her bilgiyi paylaştı ve çalışmaya çok değerli katkılar sunan Prof. Dr. Hüseyin Sadoğlu'na şükranlarımı sunarım. Üzerimde büyük emeği olan aileme, bu çalışma süresince özverili yol arkadaşlığı için eşim Teoman İskender'e ve varlığıyla bana her daim güç veren kızım Aslışah İskender'e teşekkürü borç bilirim.

Neslişah İskender
Ağustos, 2025

Takdim

Prof. Dr. Aydın Yalçın Türkiye’de yetişmiş en önemli aydın-
lardan, akademisyenlerden biridir. İktisat teorisi ve iktisadi
düşünce tarihi alanlarında öncü çalışmalara imza atmıştır.
Türkiye tarihinde önemli yerleri olan *Forum* ve *Yeni Forum* dergi-
lerinde başı çekmiş, çeşitli gazetelerde yazarlık yapmıştır. Yıllarca
siyasetle de uğraşmış ve Adalet Partisi’nde önemli görevler üst-
lenmiştir. Çalkantılı dönemlerde önde gelen bir şahsiyet olmuş
ve renkli bir hayat yaşamıştır.

Yalçın’ın benim hayatımda çok özel bir yeri vardır. Ankara
Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ndeki lisans öğrenciliği yıl-
larım onun sayesinde daha anlamlı hale geldi. Onun örnek teşkil
eden kişiliği ve teşvikleri bir taraftan fikrî ve ideolojik çizgimin
oluşmasında diğer taraftan akademik hayata girişimde etkili oldu.

Yalçın’la yakınlaşmamız Fakülte’nin ikinci sınıfında İktisadi
Düşünce Tarihi dersini almam ile başladı. Kendisi önde gelen
sosyalizm karşıtı hocalardan biri olarak biliniyordu. İktisadi
Düşünce Tarihi derslerinde Isaiah Berlin’in Marx biyografisine

dayanan anlatımlar gerçekleştiriyordu. Militan sosyalist öğrenciler ise dersi sabote etmek için ellerinden gelen her şeyi yapıyordu. Hoca bütün bu saldırganlıklara karşı sükunetini bozmadan, elleri cebinde, sahnede volta atarak cevaplar veriyordu. Bu benim ilgimi ve dikkatimi çekti, çünkü ben de henüz ne olduğunu tam olarak bilmesem de komünizm karşıtı bir aileden gelmekteydim ve komünizmin kötü bir şey olduğuna kaniydim. Bu yüzden hocanın eleştirilere ve saldırganlıklara karşı direnişi hoşuma gidiyordu. Hiçbir dersini kaçırmıyordum.

Sonraki yıllarda yollarımız kesişti. Hocanın ilgisi ve daveti sonucunda *Yeni Forum* çevresine yaklaştım. Bir süre yayın kurulu üyesi oldum. Hocaya bütün faaliyetlerinde yardım etmeye başladım. O olgun ve bilge bir kişi olarak bana yol gösteriyor ben ise gençliğin verdiği dinamizmle ona bir bakıma hayat şevki aşıyor ve çalışmalarında yardımcı oluyordum. İşbirliğimiz önce *Yeni Forum* dergisinde ilerledi. Sonra, 1984'te, *Siyasal Bilgiler*'de mesai arkadaşlığına dönüştü.

Yalçın çok çalışkan bir akademisyendi. Kitap okumayı severdi. Evi neredeyse tamamen kitaplarının işgali altıdaydı. Eşi Nilüfer hanımın buna ilişkin şikayetlerini birkaç defa dinledim. Evinin yakınındaki Amerikan Kütüphanesi'ne devamlı gider ve ABD basını ve yayın hayatını yakından takip ederdi. Liberal düşüncülerin isimlerini ilk ondan duydum. Kapitalizmin, piyasa ekonomisinin, özel mülkiyetin iyi bir şey olabileceği fikrini ondan ve *Yeni Forum*'dan öğrendim. Totaliter bir paradigmanın içinde çırpınmaktan kurtulma sürecinde Yalçın'ın bana muazzam katkıları oldu. Böylece 1970'lerin sonlarında başlayan beraberliğimiz 1990'ların başlarına kadar sürdü. 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşü bizi çok sevindirdi. Aydın hoca o günleri anlatırken "Siyasal Bilgiler'e her gidişimde muzaffer bir insan olarak okula girmenin mutluluğunu ve gururunu yaşıyorum" derdi. Bu hak edilmiş bir

mutluluk ve gururdur; çünkü Fakülte'de ciddi bir Marksist hoca yığınağı vardı ve Marksist hocalar yıllarca öğrencilerine bilim öğretiyoruz diye Marksist dogmaları aşılamıştı.

Ancak, Sovyetler Birliği'nin çöküşü hocayı yeni bir misyon arayışına itti. Bu çerçevede Türkiye'yi bir model olarak yeni doğan Türk devletlerine sunma arayışı ve çabaları başladı. Bu çabalar bana pek anlamlı gelmiyordu. Ben -ve Mustafa Erdoğan- hocanın en yakınları olarak aynı kanaatte değildik. Türkiye'de örnek alınacak bir modelden ziyade ıslah edilmesi ve demokratikleştirilmesi gereken bir cumhuriyet görüyorduk. Bu yüzden, *Yeni Forum* çevresinden ve Aydın hocadan bir ölçüde de olsa uzaklaştık. Hoca bildiği yolda ömrünün son günlerine kadar yürümeye devam etti. Biz ise Liberal Düşünce Topluluğu bünyesinde liberal düşünceyi Türkiye'de ayağa kaldırma yolunda ilerledik.

Hoca 1994'te vefat etti. Ölümü bana göre bir devrin kapanması anlamına geliyordu. Takip eden yıllarda ne yazık ki Hocanın en yakınlarında bulunmuş biri olarak hocayı hatırlatacak bir şeyler yapmadım veya yapamadım. Ailesi de konuyla hiç ilgilenmedi. Hocaya bir armağan olsun yayınlayamadık. Hayattaki hikayesini ve özellikle sosyalist fikirlere karşı destansı mücadelesini yazamadık. Bu eksiklik aklımda hep üzücü bir düşünce ve kalbimde hüznün verici bir hissiyat olarak kaldı.

Bir gün Trabzon'dan Neslişah İskender adlı bir hanım telefonla beni aradı. Sevgili dostum Hüseyin Bal'ın aracılığıyla aradığını söyledi. Kendisinin Aydın Yalçın üzerine bir doktora tezi hazırlamaya başladığını ve çalışmalarında yardımcı olup olamayacağını sordu. Ben şahsen tanımadığım ve akademik kapasitesini bilmediğim bu öğrenciye biraz isteksizce de olsa evet cevabını verdim.

Aradan epeyce zaman geçti. Ben neredeyse olayı unutmuşum. Bir gün Neslişah tekrar aradı ve tezini yazmayı bitirdiğini,

metni bana göndermek istediğini söyledi. Gönderdi. Tezi okudukça Neslişah'ın akademik kapasitesinin farkına vardım. Gayet iyi çalışmıştı. Dürüst ve objektif davranmıştı. İlgili bütün kaynaklara gitmişti. Eğriye eğri doğruya doğru demekteydi. Makul ve dengeliydi. Bu beni çok memnun etti. Neslişah'ın sorması ve istemesi üzerine savunmaya online olarak katılmak yerine yüz yüze katılmayı kabul ettim. Arkadaşım Mustafa Çağatay Okutan'ın danışmanlığında hazırlanan bu tezin savunmasına katılmak için Trabzon'a gittim. Böylece Neslişah ile yüz yüze de tanışma fırsatı buldum. Tez gayet başarılıydı. Savunması da çok iyiydi. Neslişah oy birliğiyle geçti ve siyaset bilimi doktoru ünvanını kazandı.

Bu tez, bildiğim kadarıyla, Aydın Yalçın hakkında yazılmış ilk doktora çalışması. Dürüst ve mutedil yaklaşımıyla, Aydın Yalçın hakkındaki bütün önemi hususlarda yaptığı açıklayıcı ve aydınlatıcı açıklamalarla bundan sonraki çalışmalara yol gösterecek bir eser. Bu tez aynı zamanda hocam Aydın Yalçın'a karşı hissettiğim manevi mahcubiyetin bir miktar da olsa azalmasını sağladı. Bu bakımdan da Neslişah'a müteşekkirim.

Okuyucunun seveceğine ve istifade edeceğine inandığım bu çalışmayı gerçekleştirdiği için Neslişah İskender'e ve ilgisi için eşi Teoman İskender'e teşekkür ediyorum. Değerli dostlarım, hepsi de şu veya bu anlamda öğrencim olan ama şimdi profesör ünvanını taşıyan Halis Çetin, Mustafa Çağatay Okutan ve Hüseyin Bal ile Atila Doğan'a da hem çalışmaya katkıları hem de Trabzon'a yaptığım iki günlük seyahat boyunca gösterdikleri ilgi ve arkadaşlık için şükranlarını sunuyorum.

Okuyucuları keyifli ve aydınlatıcı bir çalışma ile baş başa bırakmaktan mutluluk duyuyorum.

Prof. Dr. Atilla Yayla
18 Kasım 2025, İstanbul

Giriş

// Hükümlerimizde şahsi ihtiraslardan kaçınmayı ve Türkün yüksek menfaatlerini kendimiz için tek kılavuz tanımayı bir borç sayacağız” (Ağaoğlu, 1933: 1).

“Liberalizmi -dilim dahi dönmüyor, bu kelime o kadar yabancı geliyor- yıkaraktan memleketimizde güdümlü bir ekonominin esaslarını kurmak istiyoruz” (Bayar, 1954: 253).

“Bir kere hürriyetin bizde “devlete karşı” değil, “devletle beraber ve onun yardımıyla” elde edilebilecek bir şey olduğu fikrini esas olarak kabul etmek lazım (Başar, 1963: 61).

Yukarıda yer verilen, Türkiye’de liberalizm ile özdeşleştirilen isimlerin ifadelerinden anlaşılacağı üzere bu ülkede liberalizm, ekseriyetle onunla çelişen unsurlarla harmanlanarak savunulan bir düşüncedir. Oysaki liberalizm bireyin; yüce değeri, özgürlüğü ve haklarına yönelik bir mücadeleyle yakından ilişkilidir. İnsanı başlı başına bir amaç olarak kabul etmektedir. Bireyin varlığı; sınıf, halk, toplum ve devlet gibi tüm kolektif yapıların üzerinde

görülmektedir. Bu nedenle liberalizmin temel hedefi, devlet karşısında bireyin özgürlükleri korumak ve siyasi otoriteyi sınırlandırmaktır. Siyasi gücün tekdüzeliklerini onaylamaktansa, bireysel inisiyatiften gelen değişime heveslidir. Liberalizm siyasi olduğu kadar iktisadi özelliğe de sahip bir yaklaşımdır. Piyasa ekonomisi, en önemli değerlerinden birini oluşturmaktadır. İktisadi özgürlükler ile diğer kişi haklarının kullanılması arasında önemli bir bağlantı olduğu kabulü, liberalizmin temel varsayımlarındandır.

Osmanlı Devleti'nde, liberal görüşün aksine güçlü bir merkezi otoritenin varlığı, siyasal sisteminin esas unsurunu oluşturmuştur. Bireyselleşmenin oluşmadığı bu toplumda insanlar bağımsız olmamıştır. Mevcut toprak sisteminden dolayı mülkiyet hakkı cılız kalmış, liberal bir iktisadi sistem gelişmemiştir. Devletin liberal düşüncelerle tanışması, modernleşme hareketleriyle gelişen bir süreçtir. Ancak Batı'da devleti sınırlamak amacıyla beliren liberal fikirler bu zaman diliminde, devleti bulunduğu durumdan kurtarmak ve güçlendirmek için başvurulmuş bir reçetedir. Bu dönemde liberal anılan isimler, memleketi kurtarmak ve toplumu dönüştürmek amacıyla devlet tarafından Batı'da eğitim görmeleri için gönderilen kişilerdir. Döndüklerinde devlet bünyesinde istihdam eden bu grup, siyasal otoriteye karşı değil aksine onun bir parçası gibi hareket etmiştir. Toplumu çağdaşlaştırmayı amaçlayan seçkinlerin bu ayrıcalıklı konumu, Cumhuriyet Türkiye'sinde de varlığını sürdürmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ilkeleri; dayanışmacı toplum anlayışıyla, otoriter siyaset modeliyle, devletçi ve milliyetçi fikirleriyle liberalizmle çelişen bir içeriğe sahiptir. Bu dönemde devlet, liberal bireye imkân vermemiştir. Değişimlerin devletin belirleyiciliği şeklinde gerçekleşmesi liberal tanımlanabilecek entelektüelleri devletle karmaşık bir ilişkiye itmiştir. Bir yandan Cumhuriyetin ilanı ile entelektüel temeli teşkil etme yükümlülü-

ğü, diğer taraftan yeni rejimin değerlerini halka öğretme/benimsetme sorumluluğu, bu dönemin liberallerinin çelişkilerinin en önemli nedenlerindendir.

Türkiye’de Osmanlı’dan Cumhuriyet’e liberal nitelendirilen birçok aydının düşüncelerinde eklektik öğeler göze çarpmaktadır. Türk liberalleri ekseriyetle Kemalist ilkelere bağlıdır. Darbelere onay verecek kadar devletin devamlılığı noktasında hassastırlar. Sık sık “liberal muhafazakâr” olarak anılmaktadırlar. Anti-komünizmle mücadele onlar için önemli bir amaçtır. Görüşlerinde milliyetçi, seçkinci, popülist milli iradeci söylem diğer belirgin unsurlardır. Liberalizmi bir bütün olarak savunduklarını iddia etseler de, bu anlayışın iktisadi boyutu düşüncelerinde ön plandadır. Bununla birlikte bireyci olmaktan ziyade sosyal yardımlaşma nosyonuna inanan, birey ve toplum arasında ölçülü denge kurma taraftarı olan sosyal liberal bir anlayışa daha yakın durmaktadırlar. İfade edildiği üzere Türkiye’de liberalizm, çoğunlukla kendisiyle çelişen unsurlarla beraber varlık göstermektedir. Bu nedenle Türk düşünce dünyasında “liberal” olarak tanımlanan her kişinin, mevcut liberal aydın profilini aşıp aşamayacağı merak oluşturmaktadır. Bu noktada liberal literatür içinde sık sık adı geçen ve üzerine kapsamlı çalışma yapılmayan Aydın Yalçın’ın fikirleri daha da dikkat çekici olmaktadır.

1920-1994 yılları arasında yaşayan Yalçın, Atatürk devrimleri ile büyüyen ve ilkeler etrafında kendisini yetiştiren bir nesle dâhildir. Babası malul gazi, annesi Cumhuriyetin ilk kadın öğretmenlerindendir. Yalçın, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde yükseköğrenimini tamamlamış, aynı yerde iktisat alanında öğretim üyeliğine başlamıştır. Doktora eğitimi için gittiği Londra’da Friedrich A. Hayek’in öğrencisi olmuştur. 1958-1960 yılları arasında Columbia Üniversitesi’nde ziyaretçi profesör olarak bulunmuştur. Anglosakson ülkelerini ziyaret

etmeye ve buralarda gözlemler yapmaya büyük önem vermiştir. Kendisi, “Fransız yörüngesi eksenindeki Türk siyasal kültüründe entelektüel anlamda ilk Anglosakson gedik açan” isim olarak nitelendirilmektedir. Dış dünyayı yakından takip eden Yalçın, liberal anlayışa ilişkin birçok düşünürün eserlerini Türkçeye çevirmiştir. Türkiye’de modern iktisadın kurulmasında öncü bir role sahip olduğu belirtilmektedir. 1950’li yılların “en önemli dergi olayı” olan ve “Türk liberal düşüncesinin sacayağını oluşturan” Forum dergisini çıkarmıştır. 1979 yılında dergiyi “Yeni Forum” adıyla tekrardan yayımlamıştır. Eski Forum’da demokrasi mücadelesi ön plandayken, Yeni Forum’da anti-komünizm davası belirgindir. 1955 yılında, siyasal anlamda liberal önerilere sahip Hürriyet Partisi’nin, 1961 yılında ise HP hareketine dayanan Yeni Türkiye Partisi’nin kurucuları arasında yer almıştır. 1965-1973 yılları arasında, “hür teşebbüse ve liberal bir iktisat ve toplum düzeni-ne inanan bir teşekkül” olarak nitelendirdiği AP’den milletvekili seçilmiştir. Yalçın yaşamı boyunca istikrarlı şekilde serbest piyasa ekonomisini savunmuştur. En çok eleştirildiği konu ise Türkiye’de şahit olduğu bütün askeri müdahaleleri desteklemesidir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de liberalizmle özdeşleşen Aydın Yalçın’ın fikirlerini, liberal perspektiften analiz etmek ve liberalizm anlayışını ortaya koymaktır. Eklektik Türk aydın modelinin dışında bir örneği teşkil edip etmediği sorgulanmaktadır. Bu nedenle hangi nedenlerden ötürü liberal olarak anıldığı, bu düşünce ile tezat fikirlere sahip olup olmadığı, meselelere liberal perspektiften bakmasına engel olan unsurların neler olduğu analiz edilmektedir. Çalışmanın varsayımları ise şu şekildedir:

1. Yalçın’ın liberal olarak anılmasının en önemli nedenini, iktisadi liberalizm noktasındaki tutumu ve Anglosakson eğilimi teşkil etmektedir. Yalçın, liberal iktisat anlayışını Türkiye’nin realiteleriyle uyuşan bir yol olarak görse de, devletin Türk ekonomi-

sindeki yerinin önemini de göz önünde bulunduran düşüncelere sahiptir. Katı ve doktriner bir 'laissez-faire'ci değildir. 1980'lerde Yeni Sağ ideolojisini benimseyene kadar sosyal liberal bir anlayışa sahip gözükmektedir. Anglosakson düşünce geleneğine derin saygı ve bağlılık duyan biri olarak tanımlansa da, düşüncelerinde Kıta Avrupası'na özgü birçok unsuru muhafaza etmektedir.

2. Yalçın'ın Atatürkçülüğü liberal düşünce akımı ile özdeşleştiren perspektifi, onun liberal kimliği açısından en önemli engellerinden birini oluşturmaktadır. Liberal prensipleri, bireye ve onun özgürlüğüne yönelik kuvvetli bir inançtan ziyade "Türkiye nasıl kurtarılabilir?" sorusuna yönelik aranan cevaplar kapsamında takip etmektedir.

3. Aydın olarak -özellikle Forum dergisiyle- Türk düşünce hayatında önemli bir rol oynayan Yalçın, siyasette bulunduğu dönemde merkez sağ içinde önemli bir etki yaratamamıştır. Kemalist fikirlerinden dolayı liberalizmle çelişen birçok girişimi desteklemiştir. AP'nin sosyal adaleti sağlamaya yönelik ve devlette iktisadi hayatta oldukça geniş yer veren uygulamalarını azaltma ve bir bilinç yaratma noktasında başarı gösterememiştir.

4. Yalçın'ın düşüncelerinde seçkinci unsurlar var olmakla birlikte bunlar, CHP'nin Tek Parti Dönemi'ndeki "halka rağmen halk için" şiarıyla özdeşleştirilecek derecede antidemokratik bir özellik göstermemektedir. Yalçın'ın fikirleri, İT-CHP geleneğinden ziyade TPCF, SCF, DP ve ANAP çizgisiyle beraber düşünülebilecek bir mahiyete sahiptir. Ancak Yalçın'ın bu çizgiyle uyumsuzluğunun en tipik örneğini ise onun laikliğe bakışı teşkil etmektedir. Yalçın'ın laiklik anlayışını bir temele oturtturarak ifade etmek gerekirse ve Ali Fuat Başgil ile Ahmet Emin Yalman'ın laiklik bahsinde yol ayrımına götüren görüşlerinin, Türkiye liberalizmindeki iki çizginin gerilimli ilişkisini iyi bir şekilde yansıttığı düşünülürse,

Yalçın'ın Başgil'den ziyade Yalman çizgisine yakın olduğu belirtilmelidir. Bu anlamda özgürlükçü bir laiklik fikrine sahip değildir ve kavramı algılama şekli liberalizmle tezatlık içindedir.

5. Yalçın; Kemalist fikirleri, milliyetçi eğilimi, benimsediği anti-komünist söylemi, sola bakışında beliren milli iradeci tutumu, zaman zaman ortaya çıkan seçkinçi tavrı ve kerim devlet anlayışının izlerini süren düşünceleriyle, liberalizmin esas muhtevasından farklı bir dili sahiplenen eklektik Türk liberallerinden bir kopuşu değil, devamlılığı temsil etmektedir.

Literatürde Yalçın'a yönelik ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Onunla ilgili tam açıklığa kavuşturulmamış birçok noktanın aydınlatılması, bu çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır. Yalçın hakkında dolaylı bilgi veren kaynaklar; onun ortaya çıkmasında öncü olduğu Forum ile Yeni Forum dergilerini ele alan, yazarlık yaptığı gazeteleri ve içinde bulunduğu siyasi parti gibi oluşumları irdeleyen ve “Türkiye’de siyasi düşünce” ile “Türkiye’de aydın” içeriğine sahip çalışmalar olduğu görülmektedir. Yalçın’ı ana başlık olarak ele alan çalışmalar arasında ise sadece Coşar’ın (2005c) “*Aydın Yalçın*” isimli kitap bölümü ve Aydoğan’ın (2022) “*Aydın Yalçın’ın Öncü Gazetesindeki Yazılarında Atatürkçülük- Demokrasi İlişkisine ve Bu Bağlamda 27 Mayıs Darbesine Bakışı*” başlıklı makalesi vardır. Coşar’ın altı sayfalık çalışması, yukarıda yanıt bulmaya çalışılan sorular için aydınlatıcı olsa da, kapsamı dolayısıyla çoğunu yanıtlamada yetersiz kalmaktadır. Aydoğan’ın çalışması ise Yalçın’ın yazılarından yalnızca belli bir döneme ait olanları ele alması ve onun düşüncelerini belirli olgular üzerinden değerlendirmesi bağlamında bu çalışmayla kıyaslandığında daha kısıtlı bir perspektifi yansıtsa da öncü bir niteliğe sahip olduğu söylenmelidir.

Yalçın’ın fikirleri, hayatı boyunca ülke ve dünya konjonktürüne göre değişkenlik gösterebilen bir düzeyde seyretmiştir. Bu

nedenle yazarlık yaptığı gazete ve dergilerden yalnız birinin ele alınması halinde, fikirlerinin eksik anlaşılacağı yönünde duyulan endişeden ötürü, tüm dergi ile gazetelerdeki yazıları taranmaya çalışılmıştır. Bu çaba sonucunda ise yöntem olarak Yalçın'ın Forum dergisindeki, Öncü gazetesindeki ve Yeni Forum dergisindeki imzalı yazıları ile birçoğu farklı dönemlerde kaleme aldığı yazılardan oluşan kitaplarının incelenerek analiz edilmesinin, çalışmanın amacı için yeterli olduğu sonucuna varılmıştır. Yalçın'ın "Vatan Hıyanetinin Anatomisi" eseri, onun Yeni Forum'da 1979-1984 yılları arasında yazdığı makalelerini içermektedir. Bundan dolayı Yeni Forum'da bu tarihlerde kaleme aldığı yazıları, ekseriyetle bu kitap üzerinden irdelenmiştir. Çalışmada imzasız olarak Yalçın'ın (1985b) yazısı Coşar (2005c)'a, Yalçın (1988b; 1988c; 1988e; 1990b; 1991b)'ın diğer imzasız yazıları ise Çaha (1995)'ya referansla kullanılmıştır.

Bu çalışma 3 ana bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın temel amacı Yalçın'ın liberalizm anlayışını analiz etmek olduğundan, tezin teori kısmı olan birinci bölümünü, "Liberalizm" başlığı teşkil etmektedir. Buradaki alt başlıklar üçüncü bölüme uygun olarak, Yalçın'ın düşünsel çizgisini aydınlayabilecek temalar seçilerek tasarlanmıştır. Bu kısımda ilk olarak liberalizmin tanımına ve tarihsel arka planına yer verilmiştir. Devamında liberalizmin birey, toplum ve devlete yönelik kabul ile redleri ifade edilmiştir. Sonrasında ise liberalizmin türleri ile Yeni Sağ ideolojisi hakkında bilgi verilmiş ve liberalizmle demokrasi arasındaki bağ sorgulanmıştır.

İkinci bölüm, "Türkiye'de 'Liberal' Aydınlarla Yönelik Bir Değerlendirme" başlığını taşımaktadır. Aydın Yalçın'ın liberal anılan diğer Türk aydınlarıyla benzerlikleri ile farklılıklarını ve bu noktada nereye konumlandırabileceğinin cevabını arayan bu çalışma için bu başlık oldukça önem taşımaktadır. Bu kısımdaki

başlıklar da bu hedef doğrultusunda, sosyolojik bakış açısıyla oluşturulmuştur. Bu bağlamda ilk olarak Türkiye’de liberalizmin gelişimine katkı sağlayan fikir ve hareketlere yer verilmiştir. Ardından Türk liberalleri arasındaki yol ayrımları ve Türk liberal aydınlarının önündeki engeller açıklanmıştır. Son olarak ise diğer engellere değinilmiş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, Yalçın’ın liberalizm anlayışının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle Yalçın’ın biyografisine; çalışma açısından önem teşkil eden yönleriyle ve onu çevreleyen sosyolojik gerçekliklerle yer verilmiştir. Sonraki alt başlıkta, eserleri ve yazarlık yaptığı diğer yayınlar belirtilmiştir. Devamında ise Yalçın’ın düşünceleri; Türk modernleşmesine ve Atatürkçülüğe bakışı, demokrasi ve özgürlük anlayışı, Türk soluna yönelik düşünceleri, dış politika bağlamında Amerika ile Sovyet Rusya’ya bakışı ve iktisat anlayışı bağlamında ele alınmıştır.

Sonuç ve öneriler kısmında ise çalışmanın tüm bölümleri bir bütünlük içinde değerlendirilmiş, aydınlatılması amaçlanan sorular cevaplandırılmış ve önerilerde bulunulmuştur.